

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U
THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2013

MARAGA: 100

TSHIFHINGA: awara 2½

Bammbiri ili li na masiatari a 7.

PFESANI

1. Heli bammbiri li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Zwibveledzwa zwa vhusiki (Maanea) (50)
KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwilapfu zwa vhudavhidzani (30)
KHETHEKANYO YA C: Zwibveledzwa zwipfufhi zwa vhudavhidzani (20)
2. Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha khethekanyo INWE NA INWE.
3. Nwalani nga luambo lune na khou lingwa ngalwo.
4. Thomani khethekanyo inwe na inwe kha siatari liswa.
5. Ni fanela u pulana (tsumbo: mapa wa muhumbulo/nyolo/tshati ya nyelelo/maipfi a re khii na zwiinwe), u vhalulula na u sedzulusa mushumo wanu. Pulane yanu i tea u RANGELA maanea.
6. U pulana hothe hu tea u sumbedzwa nga u ralo. Ni eletshedzwa u thutha pulane yothe nga u tala mutalo u budekanyaho khayoy.
7. Ni eletshedzwa lwa tshothe uri ni shumise minetse i re henefha kha 80 kha KHETHEKANYO YA A, minetse ya 40 kha KHETHEKANYO YA B na minetse ya 30 kha KHETHEKANYO YA C.
8. Nomborani phindulo dzanu sa zwe thoho dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Nani phindulo inwe na inwe thoho yo teaho.
PFESANI: Musi ni tshi vhalo tshivhalo tsha maipfi, maipfi a re kha thoho ye na nanga ha tei u katelwa kha itsho tshivhalo.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhalea.

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANEA)**MBUDZISO 1**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha dza malo dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu vhe maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.

- 1.1 Tshikolo tsha haṅu tsho vhuya tsha ṅanga lwendo lwa u ya u dalela vhukavhamabufho. Kha vhana vha tshikolo a ho ngo vha na tsaleli. Nwalani maanea nga ṅhoho heyi:

Vhukavhamabufho he nda vhuya nda hu dalela [50]

- 1.2 Vhadzulapo vha haṅu nga thusedzo ya khoro ya musanda/masipala vho fhatelwa tshitediamu tsha vhunzhilinzhili. Vhathu vhanzhi vha kusuwa vha tshi bva matungo o fhambanaho vha tshi ḍa u vhona itsho tshitediamu. Zwino inwi nwalani maanea nga ṅhoho heyi:

Tshitediamu tsha hashu [50]

- 1.3 Murathu waṅu ane na tshimbila nae ni ya tshikoloni u funesa mafhungo a u tambela badani hune ha tshimbila goloi dzo fhambanaho. Dziṅwe dza idzo goloi dzi gidima nga luvhilo lwo kalulaho. Arali ho vha hu si inwi vhutambetambe hawe ho vha hu tshi ḍo vha ho no mu dzhenisa khomboni. Hezwi zwithu zwa ni humbudza khombo ya goloi ye na vhuya na ṅangana nayo. Zwino inwi nwalani maanea nga ṅhoho heyi:

Zwi nkhumbudza ḍuvha ḍe nda vhuya nda thulwa nga goloi [50]

- 1.4 Zwikoloni zwa sekondari niwaha muṅwe na muṅwe hu a nangiwa vharangaphanda vha vhagudi. Hezwi zwi itelwa uri vha vhe na mukovhe kha pfunzo dzavho. Vhaṅwe vha vhagudi vha shumisa uvhu vhuimo u khakhisa ngudo zwikoloni, vha tshi khou dzumba u sa ita havho mushumo wa tshikolo. Nwalani maanea ni tshi khou ima na ṅhoho heyi kana ni tshi khou i hanedza:

Hu tshi nangwa vharangaphanda vha vhagudi kha hu lavheleswe vhukoni/Hu tshi nangwa vharangaphanda vha vhagudi hu songo lavheleswa vhukoni [50]

- 1.5 Muvhuso wo vhona zwo tea u sikela vhathu mishumo. Hone minzhi ya hone i vha mishumo ya tshifhinganyana, hune vhathu vha shuma lwa miṅwedzi i si gathi, mushumo wa fhela. Nwalani maanea nga ṅhoho heyi:

Vhudi na vuvhi ha mishumo ya tshifhinganyana [50]

- 1.6 T̂alelani tshifanyiso hetshi nga vhusedzi uri ni ḁo kona u n̄wala maanea ane a anana natsho. Maanea aṅu ni a n̄ee thoho in̄e na funa.

[50]

- 1.7 T̂alelani tshifanyiso hetshi nga vhusedzi uri ni ḁo kona u n̄wala maanea ane a anana natsho. Ni n̄ee maanea aṅu thoho yo teaho.

[50]

- 1.8 Tšalelani tshifanyiso hetshi nga vhusedzi uri ni do kona u niwala maanea ane a anana natsho. Ni nee maanea anu thoho yo teaho.

[50]

TšHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 2**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha nna dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu vhe na maipfi a u bva kha 120 u ya kha 150 (zwi re ngomu fhedzi).

2.1 VHURIFHI HA VHUKONANI

Inwi ni na lutamo lwa u ya u dzhena kha inwe ya dziyunivesithi dza Afrika Tshipembe musi no no vuledza pfunzo dzaṅu dza gireidi ya 12 nṽaha u ḍaho. Zwino inwi nṽalelani khotsi aṅu vhurifhi ni tshi vha ṭalutshedza muhumbulo waṅu hu u itela uri vha ni vhulungele masheleni a mbadelo dza yunivesithi.

[30]**2.2 NGANEAVHUTSHILO YA MUFU**

Makhulu waṅu vhe vha ni lela nahone no vha ni tshi vha funa nga maanda vho lovha. Lushaka lwo vhona zwo tea u nanga inwi uri ni nṽale nganeavhutshilo ya makhulu. Zwino inwi nṽalani nganeavhutshilo ya makhulu waṅu ine na ḍo i vhala nga ḍuvha ḷa mbulungo.

[30]**2.3 MUVHIGO**

Kiḷasini ine na dzhena khayo na dovha na vha murangaphanda wayo ho vha na khakhathi vhukati ha vhatukana vhavhili. Muṅwe wa avha vhatukana o huvhala lwe a iswa sibadela. Thohoyatshikolo vho ni humbela uri ni nṽale muvhigo nga ha iyo khakhathi yo bvelelaho. Zwino inwi nṽalani muvhigo uyo.

[30]**2.4 BUROTSHA**

Tshifhato tsha nyonyoloso tsha khonani yaṅu tsho lugiselwa upfi tshi vuliwe nga vhuṭambo. Zwino inwi na khonani yaṅu no langana uri hu nṽalwe burotsha ine ya ḍo nṽewa vhatu vho ḍaho vhuṭamboni. Zwino inwi nṽalani iyo burotsha.

[30]**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B:****30**

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI

MBUDZISO 3

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha tharu dzi tevhelaho. Vhulapfu ha hone vhu tea u vha maipfi a u bva kha 80 u ya kha 100.

3.1 KHUNGEDZELO

Shangoni la hanu ho fhatiwa vhengele la dzibugu dza tshaka dzo fhambanaho. Zwino inwi nwalani khungedzelo ni tshi khou kungedzela ilo bindu la dzibugu.

[20]

3.2 DAYARI

Tshikolo tsha hanu tsho fara lwendo lwa maduvha mana hu tshi khou dalelwa fhethu ho fhambanaho. Zwino inwi nwalani dayari ya ayo maduvha mana ni tshi khou sumbedza zwe zwa bvelela duvha linwe na linwe.

[20]

3.3 NDAELA

Muvhunduni wa hanu no fhatelwa laiburari ine ya do shumiswa nga lushaka lwa hanu. Inwi nwalani ndaela dzine dza tea u tevhedzwa nga vhatu vhane vha da u shumisa iyo laiburari.

[20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20
MARAGAGUTE: 100